

**Vabariigi Valitsuse määruse
„Timmase looduskaitseala kaitse-eeskiri” eelnõu
SELETUSKIRI**

1. Sissejuhatus

Looduskaitseseaduse (edaspidi *LKS*) § 10 lõike 1 alusel on Vabariigi Valitsusel õigus võtta ala kaitse alla ja kehtestada ala kaitsekord. Eelnõukohase määrusega muudetakse Timmase looduskaitseala (edaspidi *kaitseala*) tsoneeringut ja kaitsekorda ning kehtestatakse uus kaitse-eeskiri.

Timmase looduskaitseala asub Võru maakonnas Võru vallas Juba külas ning Rõuge vallas Tsirgupalu külas. Timmase looduskaitseala on moodustatud looduslike metsa-, jõe- ja luhakoosluste ning kaitsealuste liikide kaitseks Vabariigi Valitsuse 30. aprilli 2004. a määrusega nr 179 „Timmase looduskaitseala kaitse alla võtmine ja Timmase looduskaitseala kaitse-eeskiri”. Määrusega ei võeta kaitse alla uut ala, vaid täpsustatakse olemasoleva kaitseala piiri, arvestades loodusväärtuste paiknemist, ning kinnitatakse kehtivate õigusaktide kohane kaitsekord.

Eelnõukohase määrusega muudetakse LKS § 13 lõike 1 alusel olemasoleva looduskaitseala tsoneeringut ja kaitsekorda. Muudatuse on tinginud vajadus tagada nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta (EÜT L 206, 22.07.1992, lk 7–50) (edaspidi *loodusdirektiiv*) I lisas nimetatud elupaigatüüpide kaitse. Moodustatud kaitseala paikneb terviklikult Natura võrgustikku kuuluval Timmase looduslalal ja moodustab sellest põhilise osa.

Vabariigi Valitsuse määruse eelnõu on koostanud Keskkonnaameti Põlva-Valga-Võru regiooni kaitse planeerimise spetsialist Reet Reiman (tel 680 7910, e-post reet.reiman@keskkonnaamet.ee), eelnõu kaitsekorra otstarbekust on kontrollinud Keskkonnaameti kaitse planeerimise büroo juhtivspetsialist Eleri Laidma (tel 680 7911, e-post eleri.laidma@keskkonnaamet.ee), Keskkonnaameti üldosakonna peajurist Lüüli Junti (tel 680 7435, e-post lyyli.junti@keskkonnaamet.ee) ja advokaadibüroo FORT vandeadvokaat Margus Kõiva (tel 528 8090, e-post margus.koiva@fortlegal.com). Keskkonnaministeeriumi kontaktisik eelnõu ministereeriumite vahelisel kooskõlastamisel ja kinnitamisel on Marika Erikson, (tel 60 880, marika.erikson@envir.ee). Eksperdi hinnangu on andnud OÜ Ökotasakaal (Margo Hurt, Jaanus Tanilsoo), keeleliselt toimetanud Siiri Soidro (tel 640 9308, e-post siiri.soidro@tlu.ee).

2. Eelnõu sisu, piirangute ja kaitse jätkamise põhjendus

2.1. Kaitse jätkamise eesmärkide vastavus kaitse alla võtmise eeldustele

Timmase looduskaitseala kaitse-eesmärk on kaitsta kompaktset metsamassiivi, mis on sobiv elupaik ohustatud ja haruldastele kaitsealustele liikidele. Need liigid on I ja II kaitsekategooria liigid metsis (*Tetrao urogallus*) ja kalakotkas (*Pandion haliaetus*). Lisaks kaitstakse loodusdirektiivi I lisas nimetatud elupaigatüüpe jõed ja ojad (3260), niiskuslembesed kõrgrohustud (6430), lamminiidud (6450) ja vanad loodusmetsad (9010*) ning loodusdirektiivi

II lisas nimetatud liike paksukojaline jõekarp (*Unio crassus*) ja rohe-vesihobu (*Ophiogomphus cecilia*) ning nende elupaiku.

Vastavalt LKS §-le 7 on kaitse alla võtmise eeldused ohustatus, haruldus, tüüpilisus, teaduslik, ajaloolis-kultuuriline või esteetiline väärtus või loodusdirektiivi rakendamine. Kaitseala paikneb ühes suuremas Võrumaal säilinud loodusmaastikus, mis on maakondliku teemaplaneeringuga „Asustust ja maakasutust suunavad keskkonnatingimused” tsooneeritud riikliku tähtsusega Vagula tugialaks. Kaitseala väärtus põhineb kõrge loodusväärtusega metsamassiivil ja looduslikus seisundis oleval Rõuge jõel ja seda ümbritsevatel kunagistel lamminiitudel. Looduskaitse hea seisundi tunnuseks on seal elupaiga leidnud mitu rangelt kaitstavat linnuliiki, nagu kalakotkas ja metsis. Kõik need liigid vajavad LKS-st ja liigi kaitse tegevuskavadest lähtuvalt ranget kaitset ja seda tehakse elupaikade kaitse kaudu. Nende liikide elupaigad moodustavad kaitsealast vähemalt neljandiku, lisaks paiknevad kaitsealal hästi säilinud loodusmetsade tunnustele vastavad metsaosad ja Rõuge jõgi koos lammialaga, mis vastavad loodusdirektiivis nimetatud elupaigatüüpidele. Kaitseala kaitse all olemise ning kaitse jätkamise eeldus on ala eesmärgiks seatud väärtuste ohustatus, haruldus ning loodusdirektiivist tulenev rahvusvaheline kohustus.

Ohustatud ja haruldased liigid. Kaitsealal on kaitsealustest liikidest esindatud metsis, kalakotkas, händkakk (*Strix uralensis*), kanakull (*Accipiter gentilis*), sookurg (*Grus grus*), laanerähn (*Picoides tridactylus*), musträhn (*Dryocopus martius*), öösorr (*Caprimulgus europaeus*), väike-kärbsenäpp (*Ficedula parva*), rabakonn (*Rana arvalis*), rästik (*Vipera berus*), kuradi sõrmkäpp (*Dactylorhiza maculata*) ja roomav öövilge (*Goodyera repens*). Kaitseala läbiv Rõuge jõgi on keskkonnaregistri andmetel elupaigaks rohe-vesihobule, paksukojalisele jõekarbile, vingerjale (*Misgurnus fossilis*) ja saarmale (*Lutra lutra*). Rohe-vesihobu, paksukojaline jõekarp ja vingerjas kuuluvad loodusdirektiivi II lissasse. Kaitse-eesmärkides on nimeliselt välja toodud metsis, kalakotkas, rohe-vesihobu ja paksukojaline jõekarp, kuna nende kaitsealuste liikide asurkond on elujõuline, kaitsealale jäävad soodsas seisundis elupaigad (pesapaik) ja nende liikide kohta on piirkonnas piisavalt infot.

Metsis (*Tetrao urogallus*) on levinud ühtlaselt Euraasia boreaalsetes metsades Skandinaaviast kuni Ida-Siberini. Levila edelaosas, Lääne- ja Kesk-Euroopas on levik fragmenteerunud peamiselt mägedes asuvate põliste metsade kohatise leviku, aga ka elupaikade kadumise tõttu. Arvukuse oluline vähenemine Lääne- ja Kesk-Euroopas on viinud metsise lokaalse väljasuremiseni ning enamik säilinud populatsioone on väikesed (alla 200 isendi) ja tõenäoliselt sattunud isolatsiooni. Metsis on paikne liik, kes veedab olulise osa elust valdavalt 3 km raadiuses ümber mängupaiga. Noorlinnud hajuvad enamasti kuni 10 km kaugusele sünnipaigast. Metsis eelistab mängupaigaks ainult mändidest koosnevaid puistuid, kus puude vanus on kõige sagedamini vähemalt 80 aastat. Mänguala suuruseks on Eestis hinnatud 12–67 ha. Pesa võib paikneda kõikides metsatüüpides ning pesakond võib liikuda hiljem sadu meetreid eemal asuvasse sobivasse toitumispaika. Pesakonnaga emaslinnud eelistavad toituda vanades niisketes metsades, kus puhmarindes domineerib mustikas. Talvel eelistavad metsised vanu, üle 100 aasta vanuseid männikuid. Eesti punase nimestiku järgi (2008) on kohalik asurkond hinnatud ohualtisse seisundisse ning liik on arvatud LKS alusel II kategooria kaitsealuste liikide hulka. Eestis on metsisekukkede arvukus 1980. aastate alguse 2000–3000 isendilt vähenenud umbes 1100–1200 isendini. Euroopas on 2012. aastal pesitseva asurkonna suuruseks hinnatud 0,76–1 miljon paari (25–49% globaalsest arvukusest) ning üldist trendi hinnatakse vähenevaks. Euroopa Liidu liikmesriikides on populatsiooni suuruseks hinnatud 300 000–430 000 paari ning arvukust mõõdukalt vähenevaks (10–50%). Boreaalsetes metsades on leitud metsisemängude piirkonnas suurem liigirikkus metsalindude ja imetajate

seas ning seetõttu toimib metsis teiste liikide suhtes katusliigina. Metsist ohustavad peamiselt elupaikade killustumine ja kadumine, elupaiga kvaliteedi halvenemine kuivenduse mõjul ning kisklus. Metsise elupaikades peab oluliselt piirama ja suunama metsamajanduslikku tegevust ning seetõttu peavad mängualad ja seda ümbritsev looduslik elupaik olema tsoneeritud sihtkaitsevööndisse. Eelneva põhjal on liigi kaitse-eeldusteks väikese arvukuse tõttu haruldus, ohutegurite kriitilise mõju tõttu ohustatus ning linnudirektiivist tulenev rahvusvaheline kohustus.

Kalakotka (*Pandion haliaetus*) arvukus on kõikuv ja tema elupaigad ohustatud. Möödunud sajandi jooksul ahenes tema areaal märgatavalt inimesepoolse tagakiusamise tõttu ning arvukus vähenes kriitilise piirini kogu maailmas. Eestis on kalakotkal olnud samuti kaks madalseisu: 20. sajandi alguse kullisõja ajal ja 1960.–1970. aastatel, kui kogu maailmas tekkisid pestitsiididest põhjustatud probleemid. Viimase 20 aastaga on liigi arvukus Eestis mitmekordistunud. Kui 1985. aastal pesitses meil umbes 10 paari, siis aastatel 2004–2005 pesitses Eestis juba 50–60 paari kalakotkaid (Kotkaklubi, avaldamata andmed), mis annab lootust populatsiooni säilimiseks. Eesti punase nimestiku kohaselt on kalakotkas ohualtis seisus ning on arvatud LKS alusel haruldase ja hävimisohus liigina I kategooria kaitsealuste liikide hulka. Ohustavate teguritena on välja toodud häirimine, vanade okasmetsade kadumine, veekogude eutrofeerumine ning õhusaaste (Kalakotka kaitse tegevuskava 2013–2017).

Paksukojaline jõekarp (*Unio crassus*) on Eestis II kategooria kaitsealune liik ning on nimetatud loodusdirektiivi II ja IV lisas. Paksukojaline jõekarp on peamiselt Euroopa liik, kes oli 20. sajandi esimesel poolel sagedaim jõekarbiliik. Paksu jõekarbi arvukus on oluliselt vähenenud Saksamaal, Austrias ja Poolas. Väga haruldane on ta Belgias, Šveitsis ja Tšehhis, välja surnud Hollandis ja Briti saartel. Eestis on teadaolevalt elusate isenditega leiukohti kokku 88. (Liigi tegevuskava eelnõu, H. Timm, 2011) Kuigi viimastel aastakümnetel on liigi arvukus ja leviala oluliselt ahenenud, on Eesti ohustatud liikide punase nimestiku (2008) järgi tegemist soodsas seisundis oleva liigiga. Olemasolevates asurkondades täheldatakse suurt suremust, seda esmajoonel pöuastel aastatel. Surnud eksemplaride osakaal võrreldes elavate isenditega ulatub kohati 30–60%-ni. See viitab liigi asurkondade üldise seisundi kehvale olukorrale (Rahvusvahelise tähtsusega looma- ja taimeliigid Eestis, K. Vilbaste, 2004).

Rohe-vesihobu (*Ophiogomphus cecilia*) on Eestis III kategooria kaitsealune liik ning seda on nimetatud loodusdirektiivi II ja IV lisas. Eesti punase raamatu andmetel on liik puuduliku andmestikuga. Euroopas on rohe-vesihobu areaal lääne suunast ahenev. 2010. aastal avaldatud Euroopa kiilide punases nimestikus omistatakse talle staatus „elujõuline” (LC). Rohevesihobu levik Eestis on seotud talle sobivate veekogude olemasoluga. Kuna väikesi vooluveekogusid on rohkem Lõuna-Eesti künklikul maastikul ja Põhja-Eesti rannikul, siis on ka põhilised elupaigad nendel aladel. Elupaigas on liik sageli arvukas (Liigi tegevuskava eelnõu, M. Martin 2011).

Ohustatud ja haruldased kooslused. Kaitsealal asuvad kaitstavad elupaigatüübid on jõed ja ojad (3260), niiskuslembesed kõrgrohustud (6430), lamminiidud (6450) ning vanad loodumetsad (9010*). Vanad loodumetsad (9010*) on märgitud seal esmatähtsa elupaigana, mille kaitse tagamisel on Euroopa Liidul ja selle liikmesriikidel eriline vastutus.

Need elupaigatüübid on intensiivse metsamajanduse tõttu muutunud Euroopa boreaalses piirkonnas haruldaseks ja seetõttu on ohustatud ka paljud nende kooslustega seotud liigid, kes kasutavad eespool nimetatud elupaigatüüpi elupaigana või toitumisalana. Loodusdirektiivi ülesanne on kaitsta ohustatud liike ja nende elupaiku ning aidata kaasa looduse mitmekesisuse

säilimisele ja taastamisele. Loodusdirektiivi artikli 6 punkti 1 kohaselt tuleb liikmesriikidel kehtestada direktiivi lisades nimetatud elupaigatüüpide ning liikide ja nende elupaikade kaitseks kaitsemeetmed, mis vastavad nende elupaigatüüpide ja liikide ökoloogilistele nõudlustele.

Elupaigatüüp **jõesid ja ojad (3260)** on ohustatud, kuna looduslikke ja looduslähedases seisundis vooluveekogusid on nii Euroopas kui ka Eestis järjest vähemaks jäänud. Jõesid ja ojasid ohustavad reostus, voolusängi muutmine ja voolu tõkestamine. Looduslikud jõed ja ojad on elupaigaks haruldastele ja ohustatud loomaliikidele ning need on kaladele oluline kudemispaik. Kaitseala looduslikus seisus vooluveekogu on Rõuge jõgi Kaku paisuregulaatorist kuni Võhandu jõkke suubumiseni.

Poollooduslikud kooslused on olulised liigirikkuse kandjad. Kuna need säilivad vaid mõõduka inimõju (niitmine, karjatamine) tingimustes, on nende püsijäämine ohustatud. **Lamminiidud (6450)** ehk luhad on meie kõige lopsakama taimestikuga niidukooslused, mis paiknevad jõgede aeg-ajalt üleujutatavatel lammidel ega ole kuivenduskraavidest tugevasti mõjutatud. Eestis on lamminiidud suures ulatuses säilinud Emajõe, Kasari, Halliste, Raudna, Piusa, Põltsamaa ja Peipsi jõe ääres. **Niiskuslembesed kõrgrohustud (6430)** on elupaigatüüp, mis hõlmab Eestis kõrgemakasvulisi soontaimedega rohustuid, mis asuvad kitsa ribana jõekallastel või metsaservadel. Omaette kooslusena ei ole need niidud väärtuslikud, kuid need moodustavad sageli puhverala väärtuslikuma koosluse ümber.

Vanad loodusmetsad (9010*) on inimõjuta või vähese inimõjuga looduslikud vanad metsad. Intensiivse metsamajandamise tõttu on vanadele loodusmetsadele iseloomuliku puistuga metsad kadumisohus. Sellised metsad on elupaigaks paljudele ohustatud liikidele, eriti sammaltaimedele, seentele ja selgrootutele loomadele, peamiselt mardikatele.

Loodusdirektiivi rakendamine. Loodusdirektiivi ülesanne on kaitsta ohustatud loomaliike ja nende elupaiku ning aidata kaasa looduse mitmekesisuse säilimisele ja taastamisele. Loodusdirektiivi artikli 6 punkti 1 kohaselt tuleb liikmesriikidel kehtestada direktiivi lisades nimetatud elupaigatüüpide ning liikide ja nende elupaikade kaitseks vajalikud kaitsemeetmed, mis vastavad nende elupaigatüüpide ja liikide ökoloogilistele nõudlustele. Kaitseala loodusväärtusteks on loodusdirektiivi I lisas nimetatud kaitstavad elupaigatüübid jõed ja ojad (3260), niiskuslembesed kõrgrohustud (6430), lamminiidud (6450) ja vanad loodusmetsad (9010*) ning II lisas nimetatud liigid, kelle isendite elupaiku kaitstakse: harilik vingerjas (*Misgurnus fossiilis*), rohe-vesihobu (*Ophiogomphus cecilia*) ja paksukojaline jõekarp (*Unio crassus*).

Lisaks eespool nimetatud loodusväärtustele on kaitseala oluline teistegi haruldaste ja ohustatud taime- ja loomaliikide kaitseks. Siiski pole kõigi nende eraldi kaitse-eesmärgina nimetamine vajalik, kuna eesmärgiks seatavate katusliikide, nende elupaikade ja koosluste kaitseks kehtestatav kaitsekord tagab kaudselt ka teiste liikide kaitse. See tähendab, et kaitsekorra väljatöötamisel on lähtunud kaitse-eesmärgina loetletud liikide ja koosluste ökoloogilistest nõudlustest. Seeläbi tagatakse kaitse kõikidele liikidele, kelle elupaigaks on kaitse-eesmärgiks olev kooslus, või ka neile liikidele, kelle elupaigaeelistused sarnanevad eesmärgina loetletud katusliikide omadega. Kaitseala kaitse-eesmärgiks on seatud need liigid ja kooslused, kelle kaitse jaoks on tegemist esindusliku ja soodsa seisundi säilitamiseks olulise alaga. Samuti on kaitse-eesmärgiks seatud need liigid, kelle kaitse on loodus- ja linnudirektiivist tulenev rahvusvaheline kohustus või kelle soodsa seisundi säilitamiseks pikaajaliselt ei piisa ainult isendikaitsest. Ülejäänud liikide kaitse-eesmärgi saavutamine (LKS § 14 lõige 2) tagatakse

LKS §-s 55 sätestatud isendikaitse kaudu. Teisisõnu tuleb nende liikide puhul kaitseala valitseja nõusolekul lubatud tegevusteks ja kaitseala valitseja nõusolekuta keelatud tegevusteks nõusolekut andes arvestada, et kavandatud tegevus ei oleks vastuolus LKS §-s 55 sätestatud isendikaitse põhimõtetega. Isendikaitse väldib konkreetsete isendite surmamist, kahjustamist ja hävitamist, kuid ei taga nende liikide elupaikade säilimist sellises mahus, et oleks tagatud nende liikide püsiv pikaajaline säilimine ka nende levikualal.

Teadaolevatest I, II ja III kaitsekategooria liikidest, mida ei ole loetletud kaitseala kaitse-eesmärgina, on Timmase looduskaitsealal must-toonekurg (viimane registreeritud pesitsus 2012. a), händkakk (*Strix uralensis*), kanakull (*Accipiter gentilis*), sookurg (*Grus grus*), laanerähn (*Picoides tridactylus*), mustränh (*Dryocopus martius*), öösorr (*Caprimulgus europaeus*), väike-kärbsenäpp (*Ficedula parva*), rabakonn (*Rana arvalis*), rästik (*Vipera berus*), kuradi sõrmkäpp (*Dactylorhiza maculata*) ja roomav öövilge (*Goodyera repens*). Timmase looduskaitseala läbiv Rõuge jõgi on keskkonnaregistri andmetel elupaigaks vingerjale (*Misgurnus fossilis*) ja saarmale (*Lutra lutra*). Nende liikide puhul tuleb arvestada, et kaitseala valitseja võib oma kaalutlusostustel lisaks kaitse-eeskirjas sätestatud tugineda LKS §-le 55.

2.2. Loodusobjekti kaitse jätkamise otstarbekus

Kaitseala puhul on tegemist suures osas metsaalaga, mida ümbritsevad majandatavad metsad ning millel on oluline tähtsus loodusliku mitmekesisuse ning liikide elupaikade säilimisel. Tegemist ei ole uue kaitseala loomisega, vaid olemasoleva kaitsekorra uuendamisega, mille eesmärk on tagada Natura 2000 võrgustikku kuuluva Timmase loodusala väärtuste kaitse. Timmase loodusala moodustamisega on võetud rahvusvaheline kohustus kaitsta sellel alal üleeuroopaliselt ohustatud kooslusi ja liikide elupaiku. Ala jätkuv kaitse all hoidmine on oluline eeskätt kalakotkale sobilike elupaikade, metsise elupaikade ning loodusdirektiivi metsaelupaigatüüpide kaitse-eesmärgil.

Kaitseala kaitse-eesmärkidest seostuvad metsadega metsas elavad kaitsealused liigid metsis ja must-toonekurg (kalakotkas on erand, sest tavaliselt elab ta rabasaartel kõrgematel puudel, kuid antud juhul pesitseb ta soodsa toitumisala olemasolul suures metsamassiivis) ja metsa elupaigatüüp vanad loodumetsad (9010*).

Kehtiva tsoneeringu järgi asub 68% metsamaast sihtkaitsevööndites (edaspidi ka SKV). Natura 2000 andmebaasi standardvormi järgi on elupaigatüübi vanad loodumetsad (9010*) katvus loodusalast 59,2% ehk 230 ha. Kehtiva tsoneeringu järgi on SKV-de pindala kokku 250 ha (keskkonnaregister, jaanuar 2016). 2012. aastal tehtud inventuuri järgi on elupaiga vanad loodumetsad pindala kaitsealal ca 70 ha ehk 18,14%. Sellest 60 ha on sihtkaitsevööndis. Valdavas osas on elupaigatüübi esinduslikkus keskmine (C). Pikas perspektiivis arenevad sihtkaitsevööndites praegustest keskealistest metsadest ja noorendikest kunagi metsaelupaigad, kuid see võib võtta kaua aega. Lähima 30 aasta jooksul on SKV-des prognoositav metsaelupaikade pindala kasv kuni 170 ha-ni. 60 aasta perspektiivis on tõenäoliselt Natura metsaelupaiga eesmärk saavutatud. Kuna rahvusvaheline kohustus on pikas perspektiivis saavutatav, ei ole sihtkaitsevööndite pindala suurendamine vanade loodumetsade seisukohast vajalik. Siiski suurendatakse Kaldsihi sihtkaitsevööndit ja seda eelkõige metsise mängupaikade kaitseks. Kehtiva sihtkaitsevööndi piir ulatub vaevalt 400 m mängutsentrist, kuid liigi elupaiganõudlust arvestades ei ole see piisav (Tanilsoo, Hurt 2015). Metsise kaitse tegevuskava andmetel teadaolevate mängude piirkonnas paiknevate lageraiete võimaliku mõju ja metsisemängu suuruse vaheliste seoste analüüsimisel Eesti oludes on leitud, et parimateks

kirjeldavateks tunnusteks on lähima langi kaugus tsentrist ja lankide keskmine suurus. Analüüs näitab, et suuremad mängud asuvad aladel, kus hiljutised lageraied on mängu tsentrist kaugemal kui 777 m ning lageraiete langid on väiksemad kui 0,6 ha. Keskkonnaameti poolt aastatel 2009–2012 tehtud inventuuri käigus kogutud andmestiku ja LiDAR-i andmete põhjal määratud lageraie alade analüüs, kus arvestati komplekselt ka prognoositud elupaiga hulka ja kraavide pikkust, näitas, et olemasolevate lageraie alade ja metsisemängude suuruse vahel on usaldatav negatiivne seos kuni 1 km raadiusega tsoonis. Nendest teadmistest tulenevalt soovitab tegevuskava metsise kaitseks võtta kaitse alla minimaalselt 1 km raadiuses mängupaika ümbritsev ala (ca 314 ha). Kui sellega piirneb terviklikke kvaliteetseid metsisele potentsiaalset sobivaid elupaiku, siis kaasatakse ka need kaitsealasse. Kaitse alla ei ole vaja võtta metsise elupaigaks mitesobivaid kõlvikuid (põllumaa, hoonestatud elupaigad). Sihtkaitsevööndisse tuleb arvata vahetu mänguala, millest võib välja tsooneerida samuti metsisele elupaigaks sobimatuid kõlvikuid (põllumaa, veekogud, hoonestatud alad jms). Sihtkaitsevööndi planeerimisel arvestatakse mänguelupaigaks sobivate elupaikade paiknemisega maastikus, üldjuhul kauguseni kuni 700–800 m mängukeskmest. See ala raadiusega 750 m mängu tsentrist hõlmab nii mängupaika kui ka umbes 81% kukkede päevasest toitumis- ja puhkepiirkonnast. Kui sellele piirile või vahetusse lähedusse (kuni 50 m kaugusele) jääb metsisele potentsiaalselt sobiv kvaliteetne elupaik, siis kaasatakse ka see tsooneeringusse kui sihtkaitsevöönd.

Timmase looduskaitsealale on keskkonnaregistri järgi registreeritud I kaitsekategooria liikidest must-toonekurg (viimane registreeritud pesitsemine 2012. aastal) ja kalakotkas ning neid liike kaitstakse Timmase LKA-l sobiva elupaiga kaitse kaudu. II kaitsekategooria liikidest on esindatud metsis ja paksukojaline jõekarp ning III kaitsekategooria liikidest vingerjas ja rohevesihobu. Metsist kaitstakse Timmase LKA-l mängupaiga kaitse kaudu ning paksukojalist jõekarpi ja rohe-vesihobu elupaigatüübi jõed ja ojad kaitse kaudu.

Timmase looduskaitsealal kaitstakse **metsist** eelkõige mängualade kaitse kaudu, kuid oluline on pöörata tähelepanu ka mänguala ümbritsevate toitumisalade (piiranguvöönd) kvaliteedi säilimisele. Mängualade kaitseks on Kaldsihi sihtkaitsevööndis kehtestatud liikumispiirang metsise mänguajaks ja pesitsusperioodiks (1. veebruarist 30. juunini). Kaldsihi sihtkaitsevööndis oli 2011. aastal keskkonnaregistri andmetel kolm mängivat metsisekukke, kuid arvestades elupaikade kvaliteeti, häirimist ja seotust teiste piirkonnas olevate metsise elupaikadega sõltub metsise säilimine selles piirkonnas Timmase looduskaitseala liigikaitsest.

Timmase looduskaitsealalt on leitud mitu **kalakotka** pesa (4), kuid arvatavasti elutseb seal vaid kaks paari linde. Kuna pesade asustus on olnud Timmase looduskaitsealal korrapäratu ning tihtipeale leitakse pesasid ka väljastpoolt kaitstavaid metsamassiive, rakendatakse Timmase looduskaitsealal kalakotka kaitseks sobivate teadaolevate pesapaikade kaitset. Osaliselt Timmase looduskaitsealaga kattuvat Juba kalakotka püsielupaika (KLO3001306) kaitsealaga ei liideta, kuna viimastel aastatel ei ole seal edukat pesitsemist toimunud. Olemasolevate andmete põhjal hajuvad pesitsemist alustavad isendid oma sünnikohast suhteliselt vähe ja see aeglustab uute alade kasutuselevõttu (Kalakotka kaitse tegevuskava, 2013).

Keskkonnaregistri andmetel on Rõuge jõgi sobilik elupaik **paksukojalisele jõekarbile**. 2012. aastal leiti inventuuri käigus jõest jõekarbi elus isendeid, mis tõendab, et liik on Rõuge jões olemas. Timmase looduskaitsealal kaitstakse paksukojalist jõekarpi elupaiga kaitse kaudu. Liigi levikule mõjub negatiivselt settereostus. Suurim ohutegur on Rõuge jõkke suubuvad kraavid, mille puhastamisel võib neis liikuv sete kahjustada oluliselt liigi elupaika.

Rõuge jõgi, mis voolab läbi Timmase looduskaitseala, on keskkonnaregistri andmetel märgitud **rohe-vesihobu** elupaigaks. Timmase looduskaitsealal kaitstaksegi liiki elupaiga (Rõuge jõe) kaitse kaudu. Rohe-vesihobu elupaigaks ei sobi paisutusest mõjutatud alad, kus puudub vastsetele sobiv põhjasubstraat (Timmase looduskaitseala ja Rõuge jõe hoiuala (Timmase loodusala) kaitsekorralduskava aastateks 2015–2024).

Timmase looduskaitsealale jääb Natura 2000 vee elupaigatüüpe kokku ligikaudu 0,8 ha (Rõuge jõe alamjooksu 1,7 km pikkune lõik) ning niiduelupaigatüüpe ligikaudu 16 ha ulatuses.

Kaitsealuste liikide elupaiga seisund on üldiselt soodne. Kalakotka jaoks on praeguse tsoneeringuga piisavalt elupaiku kaitstud. Metsise mängualal on tagatud sihtkaitsevööndiga soodne seisund liigi säilimiseks.

2.3. Kaitstava loodusobjekti tüübi valik

Kaitseala tüübiks on valitud looduskaitseala, kuna kaitsealal on peamiseks kaitse-eesmärgiks Natura 2000 elupaikade ja kaitsealuste liikide kaitse. Looduskaitsealade kohaselt on loodusväärtuste kaitseks sobivad tüübid rahvuspark, looduskaitseala ja maastikukaitseala. Kuna antud alal pole olulist maastikulist ja pärandkultuurilist väärtust (mis on maastikukaitsealade ja rahvusparkide eripära), siis on sobivaim kaitstava ala tüüp looduskaitseala.

Hoiualad moodustatakse liikide ja koosluste kaitseks, kuid väljaspool elupaigatüüpide alasid on seal metsade majandamine lubatud. Metsakoosluste kaitse eeldab majandustegevuse välistamist ja servaeefekti vähendamiseks tuleb moodustada kompaktsed ja terviklikud range režiimiga alad. Hoiuala režiimis ei ole võimalik tagada metsamassiivi kompaktsust ja terviklikkust ning seetõttu ei ole hoiuala sobiv tüüp selle ala kaitseks. Püsielupaigana kaitstakse ainult konkreetse liigi elupaika, mitte erinevate väärtustega looduskompleksi, seega ei ole ka püsielupaik antud juhul sobiv valik.

2.4. Kaitstava loodusobjekti välispiir ja vööndite piirid

Kaitseala piiritlemisel on lähtutud põhimõttest, et kaitsealasse oleksid hõlmatud kaitset vajavad loodusväärtused ja loodusväärtustele vajalik puhver ning ala piir peab olema looduses selgelt tuvastatav ja üheselt mõistetav. Seetõttu on piiritlemisel eelistatult kasutatud selgepiirilisi ja ajas vähe muutuvaid objekte (teed, sihid, vooluveekogud, mõõdistatud maaüksused jne). Nende puudumisel on kasutatud looduses kindlatest punktidest lähtuvaid mõttelisi sirgeid. Kaitseala piiritlemise aluseks on Eesti põhikaart (mõõtkavas 1 : 10 000) ja maakatastri andmed. Uue tsoneeringuga korrigeeritakse kaitseala välispiiri, mis viiakse kooskõlla uue põhikaardiga.

Arvestades asjaolu, et osa poollooduslikku kooslust jääb praeguse tsoneeringu kohaselt piiranguvööndisse ja osa sihtkaitsevööndisse, muudetakse piiranguvööndi piiri ning poollooduslikud kooslused tsoneeritakse täielikult sihtkaitsevööndisse. Sisuliselt ei suurene piirangud, mis mõjutaksid poollooduslike koosluste hooldamist, sest Timmase looduskaitsealal on inventeeritud sellised niidukooslused, kus on kõige mõistlikum hooldamisviis iga-aastane niitmine ja niite koristamine. Eelkõige teeb kogu niiduala sihtkaitsevööndisse arvamine selgemaks vööndite ja kaitseala lääneosas ka kaitseala piiritlemise, mis oli üks põhjus kaitseala tsoneeringu muutmisel. Kuigi poollooduslike koosluste säilitamiseks sobiks ka piiranguvööndi režiim, hõlmatakse need siiski sihtkaitsevööndisse, kuna puuduvad head piiritlemisalused.

Parim võimalus oleks kasutada kõlviku piire, kuid kaitsealale inventeeritud poollooduslikud kooslused on kehvast seisust ja vajavad taastamist. Praegu ei ole teada, missugustes piirides on võimalik niiduelupaikasid taastada ning missuguseks kujuneks kõlviku piir tulevikus. Seetõttu ei ole praegu mõistlik kasutada piiritlemisel kõlviku piire. Kaitseala eesmärgiks oleva kalakotka pesa asub niidualade lähedal. Looduskaitsealade järgi tuleb selle ümber moodustada liikumispiiranguga ala raadiusega 200 m. Tuginedes kalakotka tegevuskavale on sihtkaitsevööndisse kehtestatud liikumispiirang sellise pikkusega, mis võimaldab kalakotkal pesitseda ning samas on võimalik mõistlikul ajal alustada ka poollooduslike alade hooldamisega.

Kaitseala tsoneeringu muutmisega hõlmatakse piiranguvööndist sihtkaitsevööndisse umbes 54,6 ha ulatuses kaitsealust maad, millest ligikaudu 11 ha moodustavad poollooduslikud kooslused. Poollooduslike koosluste tsoneerimisega sihtkaitsevööndisse ei ohustata metsaelupaikade säilimist ja arenemist loodusliku protsessina, sest sihtkaitsevööndites lubatakse hooldada vaid alal paiknevaid poollooduslikke kooslusi ning poollooduslike koosluste taastamine on võimalik üksnes kaitseala valitseja nõusolekul. Kaitseala valitsejal on õigus esitada nõudeid poollooduslike koosluste hooldamiseks ja taastamiseks nii, et see ei kahjustaks metsaelupaiku. Poollooduslikke kooslusi ei saa taastada vanade loodusemetsade (9010*) arvelt, sest poollooduslikke kooslusi saab taastada ainult aladel, mis on inventeeritud poollooduslikeks kooslusteks.

Timmase looduskaitseala pindala on 381,9 ha. Kaitseala pindala väheneb piiride korrigeerimise tulemusel 1,9 ha võrra. Kaitseala asub tervenisti riigimaal. Eelnõukohaselt jääb Kaldsihi sihtkaitsevööndisse 87,45 ha (SKV pindala suureneb ligikaudu 38 ha), Metsa sihtkaitsevööndisse 75,44 ha (SKV pindala väheneb ligikaudu 125 ha moodustatava Marja SKV arvelt) ja Marja sihtkaitsevööndisse 144,3 ha (uus SKV) kaitsealust maad. Timmase piiranguvööndi pindala on 75 ha.

Kaitseala piiritlemine. Välispiiriga on hõlmatud Timmase esinduslikumad loodusväärtused, nagu metsise mänguaegse elupaiga esinduslikum osa, Natura elupaigatüüpidele vastavad alad ja kaitsealuste liikide elupaigad. Sealjuures on arvestatud ka keskkonna kõrgetasemelise ja tervikliku kaitse põhimõttega (KeÜS § 8) ehk kaitsealasse on arvatud ka alasid, kus otseselt eespool nimetatud väärtusi ei asu, aga mille kaitsmine on vajalik selleks, et oleks võimalik vältida või vähendada sellelt alalt lähtuva negatiivse keskkonnamõju ülekandumist loodusväärtustele. Võrreldes kehtiva välispiiriga ei muutu see oluliselt.

Välispiiri moodustamisel on kasutatud katastripiire, kraave (jäävad kaitseala territooriumile) ja sihte (jäävad kaitseala territooriumist välja), kõlvikupiiri ja Rõuge jõge (jääb kaitseala koosseisu). Kaitseala välispiiri moodustamisel on kasutatud ka kindlatest punktides lähtuvaid mõttelisi sirgeid: kaitseala idapiiril asuva kraavi nurgapunktist (X=26°53'51,178164"; Y=57°49'9,677964") kuni sihini ligikaudu 190 m pikkune lõik, kaitseala edelapiiril katastriüksusel 69701:001:0038 kraavi suubumisest Rõuge jõkke kuni kõlvikupiirini (X=26°51'56,942244"; Y=57°48'28,890576") ja edasi mööda kõlvikupiiri punktini X=26°51'55,927944 ja Y=57°48'28,927476 kust edasi mõttelise sirgena punktini X=26°51'52,74072 ja Y=57°48'28,997856. Loodepiiril katastriüksusel 69701:001:0054 katastriüksuse 69701:001:0035 piirist (X=26°51'54,066708"; Y=57°49'6,551796") kuni sihini 290 m pikkune lõik. Kraavid jäeti kaitseala koosseisu, kuna nende süvendamine võib ohustada kaitseala kaitse-eesmärke. Teed ja sihid jäeti kaitseala koosseisust välja, kuna teedel ei asu looduskaitsealisi väärtusi ning nende kaitse alla jätmise ei oleks põhjendatud.

Vastavalt kaitsekorra eripärale ja majandustegevuse piiramise astmele on kaitseala tsoneeritud Kaldsihi, Metsa ja Marja sihtkaitsevööndiks ning Timmase piiranguvööndiks. Kui Kaldsihi ja Metsa sihtkaitsevööndi peamine kaitse-eesmärk on liigikaitse, siis Marja sihtkaitsevööndi peamine kaitse-eesmärk on metsaelupaigatüübi vanad loodusmetsad kaitse.

Kaldsihi sihtkaitsevööndi kaitse-eesmärk on kaitsta eelkõige II kaitsekategooria liiki metsist mängu- ja pesitsusperioodiks kehtestatud liikumispiirangu kaudu, lisaks annab see võimaluse häirimatult toituda ka kalakotkal. Kaldsihi sihtkaitsevööndi pindala on 87,45 ha ja see moodustab 22,9% kaitseala pindalast. Kaldsihi sihtkaitsevööndisse on hõlmatud kaitsealale jääva metsisemängu peamine toimumiskoht ning metsistele vajalik toitumis- ja puhkeala. Kaldsihi sihtkaitsevööndi piiritlemisel on kasutatud kraave (jäävad sihtkaitsevööndisse), sihte (jäävad sihtkaitsevööndist välja), teid (jäävad sihtkaitsevööndist välja) ning kaitseala välispiiri (osaliselt katastripiiri).

Kuna kehtiva kaitsekorra järgi jäid metsise mängupaiga vahetus läheduses (700–800 m raadiuses) olevad kvaliteetsed elupaigad piiranguvööndisse, mille kaitsekord on liiga leebe nii metsaelupaikade kui ka metsise elupaiga kaitseks, laiendatakse Kaldsihi sihtkaitsevööndit umbes 40 ha võrra põhja poole. Eesmärk on tagada metsisele piisavalt nii sobiva mängupaiga kui ka päevase toitumis- ja puhkepiirkonna säilimine nagu seda näeb ette liigi tegevuskava (seletuskiri ptk 2.2).

Kaldsihi sihtkaitsevööndi piir kulgeb läänes mööda kraavi kuni ühtib Metsa sihtkaitsevööndi piiriga. Kaldsihi ja Metsa sihtkaitsevööndi piiriks on metsasiht. Lõunaosas ühtib Kaldsihi sihtkaitsevööndi piir Marja sihtkaitsevööndi piiriga. Piiritlemisel kasutatakse mõttelist sirget tee ja metsasihi vahel umbes 850 m lõiguna (punktide $X=26^{\circ}52'34,403592''$; $Y=57^{\circ}49'18,455412''$ ja $X=26^{\circ}53'6,774108''$; $Y=57^{\circ}49'19,17462''$ vahel). Idas kulgeb piir mõttelise sirgena metsasihi ($X=26^{\circ}53'28,986252''$; $Y=57^{\circ}48'50,618052''$) ja kraavi otsa vahel ($X=26^{\circ}53'33,706572''$; $Y=57^{\circ}48'58,786956''$) umbes 105 m lõiguna. Edasi kulgeb piir mööda kraavi ning kraavi käänukohast mõttelise sirgena tee, sihi ja kraavi ristumiskohta ($X=26^{\circ}53'31,716132''$; $Y=57^{\circ}49'5,068344''$), sealt edasi mööda kraavi (jääb Kaldsihi skv-sse) kaitseala välispiirini. SKV idapiir ühtib 190 m ulatuses kaitseala välispiiriga. Põhjaosas on piiritlemisel kasutatud mõttelist sirget punktide $X=26^{\circ}53'54,220164''$; $Y=57^{\circ}49'16,708908''$ ja $X=26^{\circ}53'30,13764''$; $Y=57^{\circ}49'16,92048''$ vahel ning sealt edasi kulgeb piir mööda metsateed (jääb sihtkaitsevööndist välja), jõudes teede ristumiskohta, kust edasi kasutatakse taas mõttelist sirget kuni kraavini (sirge punktide $X=26^{\circ}53'6,75528''$; $Y=57^{\circ}49'19,146252''$ ja $X=26^{\circ}52'34,305024''$; $Y=57^{\circ}49'18,452676''$ vahel).

Metsa sihtkaitsevöönd on moodustatud metsise, kaitsealal pesitseva kalakotka, ohustatud elupaigatüüpide vanad loodusmetsad (9010*), niiskuslembesed kõrgrohustud (6430), lamminiidud (6450), jõed ja ojad (3260) ning jõekarbi ja rohe-vesihobu kaitseks. Kalakotkast kaitstakse eelkõige pesitsusaegse liikumispiirangu kaudu, kuna linnud on sel ajal eriti häirimistundlikud. Metsaelupaigatüüpi ohustab peamiselt raie, mida saab vältida sihtkaitsevööndi režiimi korral. Samuti mõjutavad raied lindude pesitsemist. Metsa sihtkaitsevööndi pindala on 75,44 ha ja see moodustab 19,8% kaitseala pindalast. Sihtkaitsevööndi piiritlemisel on kasutatud kaitseala välispiiri (osaliselt katastripiiri), Kaldsihi ja Marja sihtkaitsevööndi piire, kraave ning metsasihte. Metsa sihtkaitsevööndisse jäävad ka kaitseala territooriumil asuvad poollooduslikud kooslused, mis vajavad mõõdukat majandamist (niitmist ja niite koristamist). Kuigi looduskaitseaduse § 50 lõike 2 järgi kehtestatakse kalakotka pesapuu ümber liikumispiirang 15. märtsist 31. augustini, on Timmase

looduskaitseala Metsa sihtkaitsevööndis kehtestatud liikumispiirang 1. veebruarist 30. juunini. Peamine põhjus on liikumispiirangu aegade ühtlustamine kogu kaitsealal.

Metsa sihtkaitsevööndi piir ühtib kaitseala lääne- ja lõunaosas kaitseala välispiiriga. Idaosas ühtib see Kaldsihi ja Marja sihtkaitsevööndi piiridega. Põhjaosas on piiriks metsasiht, mis jääb piiranguvööndisse.

Metsa sihtkaitsevööndi piir kulgeb põhjaosas mööda metsasihti sihtide ristumiskohta koordinaatidega $X=26^{\circ}52'35,713452''$; $Y=57^{\circ}49'7,433904''$. Edasi kulgeb piir mööda Kaldsihi sihtkaitsevööndi läänepiiri lõunasse, kuni tee ja siht ristuvad punktis $X=26^{\circ}52'35,729904''$; $Y=57^{\circ}49'7,415976''$. Sealt edasi kulgeb piir mõttelise sirgena eelmise punkti ja punkti koordinaatidega $X=26^{\circ}52'31,6309808''$; $Y=57^{\circ}48'26,004528''$ vahel, kust edasi kulgeb sihtkaitsevööndi piir mööda kaitseala välispiiri lõunas ja läänes.

Marja sihtkaitsevöönd on moodustatud elupaigatüübi vanad loodusemetsad (9010*) kaitseks, et tagada selle areng ja taastumine loodusliku protsessina. Kuna Marja sihtkaitsevööndisse ei jää praegu teadaolevalt kalakotka pesapaika ning metsise elupaika, siis on Marja sihtkaitsevöönd oluline puhver teistele vöönditele. Samuti annab kehtestatav režiim võimaluse neil liikidel sinna levida. Marja sihtkaitsevööndi piir ühtib põhjaosas Kaldsihi sihtkaitsevööndi piiriga. Idas ja lõunaosas ühtib see kaitseala välispiiriga ning lääneosas Metsa sihtkaitsevööndi piiriga.

Timmase piiranguvööndi kaitse-eesmärk on piiranguvööndisse jäävad alad, mis taluvad mõõdukat majandamist. Näiteks võib piiranguvööndi metsi majandada, kuid seda võib teha maksimaalselt 1 ha (lageraie) või 2 ha (turberaie) suuruste lankidena. Piiranguvööndisse on arvatud kaitseala need osad, mis ei kuulu sihtkaitsevööndisse. Piiritlemisel on kasutatud sihtkaitsevööndite piire ja kaitseala välispiiri.

2.5. Kaitsekord

2.5.1. Kaitsekorra kavandamine

Kaitseala kaitsekorra väljatöötamisel on arvestatud kaitsealal leiduvaid loodusväärtusi ja kaitse-eeskirja ning tsoneeringu ja kaitsekorra kohta koostatud eksperdiarvamust (J. Tanilsoo, M. Hurt 2015).

Kaitse-eeskirjaga kehtestatavad piirangud on sätestatud ulatuses, mis tagab kaitsealal leiduvate liikide ja looduslike elupaikade soodsa seisundi ning on proportsionaalne saavutatavale efektile.

Kaitseala kaitse-eeskiri seab kitsendused omandiõigusele (põhiseadus § 32). Keskkonda mõjutava tegevuse õigusliku regulatsiooni aluseks on PS §-st 5 tulenev loodusvarade ja loodusressursside kui rahvusliku rikkuse säästva kasutamise põhimõte. Elu- ja looduskeskkonna säästmise ja sellele tekitatud kahju hüvitamise kohustus tuleneb PS §-st 53. Tulenevalt PS §-dest 5, 32 ja 53 ning keskkonnaseadustiku üldosa seaduse ja looduskaitseaduse alusel võib omandiõigust piirata. Omandiõiguse põhiollemuse säilimiseks peavad seadusest tulenevad piirangud olema proportsionaalsed ehk piirangu eesmärgi saavutamiseks sobivad, vajalikud ja mõõdukad. Kaitse-eeskirja piirangute seadmise eesmärk on alal leiduvate loodusväärtuste säilimine. Ühtlasi täidetakse loodusdirektiivist riigile tulenev kohustus tagada loodusväärtuste kaitse Natura 2000 võrgustiku alal. Neid eesmarke saab lugeda õiguspäraseks, kuna abinõud, mis soodustavad eesmärgi saavutamist, on õiguslikult sobivad:

kaitseala moodustamine ja loodusväärtusi kahjustavatele tegevustele piirangute seadmine aitab kaasa kaitseala eesmärkide täitmisele. Abinõu on vajalik, kui eesmärki pole võimalik saavutada mõnda teist isikut vähem koormava abinõuga, mis on vähemalt sama efektiivne. Kaitse-eeskirja regulatsiooni eesmärgi (loodusväärtuste säilimine) täitmiseks ei ole muid vähemalt sama efektiivseid, kuid isikuid vähem koormavaid meetmeid. Abinõu mõõdukuse üle otsustamiseks tuleb kaaluda ühelt poolt isikutele antud õigusesse sekkumise ulatust ja intensiivsust, teiselt poolt aga eesmärgi tähtsust. Eesti ja Euroopa loodusväärtuste säilimine on oluline eesmärk. Alale kaitse tagamisega ja tegevustele piirangute seadmisega ala loodusväärtused säilivad, loodusväärtusi kahjustavate tegevuste elluviimisel need hävivad.

Metsade aktiivse majandamise korral on teada risk, et tegevust ei saa võimaldada juhul, kui see kahjustab loodust või elukeskkonda. Ettevõtlusvabadus ei anna isikule õigust nõuda rahvusliku rikkuse ega riigi vara kasutamist oma ettevõtluse huvides. Omandiõigus ja ettevõtlusvabadus ei ole piiramatud õigused. Kaitse-eeskirjaga alale seatud eesmärk kaalub üles omandiõiguse ja ettevõtlusvabaduse riive. Järgnevates peatükkides on esitatud kitsenduste kaupa põhjendused, miks vastavad piirangud on vajalikud.

Vastavalt kaitsekorra eripärale ja majandustegevuse piiramise astmele on kaitseala tzoneeritud kolme sihtkaitsevööndisse ja ühte piiranguvööndisse.

Uue kaitsekorra loomisega tunnistatakse kehtetuks Vabariigi Valitsuse 30. aprilli 2004. a määrus nr 179 „Timmase looduskaitseala kaitse alla võtmine ja Timmase looduskaitseala kaitse-eeskiri”. Varasema otsuse kehtetuks tunnistamise eesmärk on vältida topeltkaitset.

Kaitse-eeskirjaga ei ole reguleeritud ujuvvahendiga sõitmist, kuna Rõuge jõgi on madalaveeline ja selle laius on maksimaalselt 2 m. Seetõttu ei ole seal ujuvvahendiga võimalik liigelda. Samuti ei reguleerita Timmase looduskaitsealal pilliroo ja adru varumist, kuna kaitsealal neid ei leidu.

2.5.2. Kaitsekorra üldpõhimõtted

Kaitse-eeskirja kohaselt on inimestel lubatud viibida, püüda kala, korjata marju, seeni ja muid metsa kõrvalsaadusi kogu kaitsealal, välja arvatud Kaldsihi ja Metsa sihtkaitsevööndis 1. veebruarist 30. juunini, sest sinna on registreeritud metsise mängupaik ning kalakotka pesapaik. Metsise ja kalakotka soodsa seisundi tagamiseks on oluline kehtestada liikumispääs metsise mängu- ja pesitsusajaks ning kalakotka pesitsusperioodiks. Inimeste viibimine ja metsasaaduste korjamine väljaspool Kaldsihi ja Metsa sihtkaitsevööndit või Metsa ja Kaldsihi sihtkaitsevööndis 1. juulist 31. jaanuarini ei kahjusta koosluste ja liikide soodsat seisundit. Kaitsealal on liikumispääsu ajavahemikke ühtlustatud. Liikumispääsu ajavahemik vastab metsise tegevuskavale, kuid erineb kalakotka tegevuskavast, kus liikumispääs sihtkaitsevööndis on 14. märtsist 31. augustini. Metsise kaitse tegevuskava järgi on linnud kõige vastuvõtlikumad häiringutele talvel, kuna karmides talvistes tingimustes võivad füsioloogilised muutused isendi tervisele olulist negatiivset mõju avaldada. Seetõttu kehtestatakse liikumispääsu algus vastavalt metsise tegevuskavale alates 1. veebruarist. Kalakotka kaitse tegevuskava järgi on linnud kõige tundlikumad vahetult enne munemist ning haudumise ja väikeste poegade faasis. Erinevalt kalakotka tegevuskavas esitatud liikumispääsu lõpule (31. august) lubatakse inimestel nendes sihtkaitsevööndites viibida varem, juba alates 1. juulist. Seda seetõttu, et oleks võimalik hooldada poollooduslikke kooslusi. Timmase looduskaitsealale inventeeritud poollooduslikke kooslusi soovitatakse niita võimalikult hilja, kindlasti pärast

jaanipäeva, kui enamik linde on pesitsenud ja luhtadega seotud loomad (metskitsed, jänased jt) on pojad suuremaks kasvanud.

Kalapüügile ei ole lisaks kehtivatele õigusnormidele lisatud eripiiranguid, sest kehtiva õiguse kohase kalapüügi mõju kaitseväärtuste säilimisele puudub või on lubatud piirides.

Jahipidamine on lubatud kogu kaitsealal, välja arvatud Kaldsihi ja Metsa sihtkaitsevööndis 1. veebruarist 31. augustini. Jahipidamise ajaline piirang kehtib metsise ja kalakotka pesitsemise ja poegade eest hoolitsemise ajal. Pesakonnad elavad koos emalinnuga sügiseni. Häirimise korral jätab emalind pojad üksi ja nende ellujäämine, eriti jahedate ilmadega, on küsitav. Kuna jahipidamine häirib poegade linde rohkem kui lihtsalt inimese viibimine elupaigas, on jahipidamise ajaline piirang metsise elupaigas pikem kui kaitse-eeskirja § 5 lõikes 1 kehtestatud liikumispiirang. Väljaspool lindude pesitsusaega ja pärast poegade iseseisvumist ei kahjusta jahipidamine kaitseala kaitse-eesmärkide saavutamist. Jahipidamise ajaline piiramine on Timmase looduskaitsealal kaitse-eesmärgist tulenevalt vajalik ja piirangu seadmisel on lähtutud looduskaitsealadest, metsise kaitse korraldamise tegevuskavast ja kalakotka kaitse tegevuskavast ning võrdse kohtlemise printsiipi arvestades on jälgendatud keskkonnaministri 13. jaanuari 2005. a määruse nr 1 „Metsise püselupaikade kaitse alla võtmine” ja keskkonnaministri 29. märtsi 2007. a määruse nr 26 „Kalakotka püselupaikade kaitse alla võtmine ja kaitse-eeskiri” regulatsioonid. Siin on mõeldud, et võrdselt koheldakse kõiki sarnases situatsioonis olevaid isikuid. Sarnased piirangud kehtestatakse kõikidele kaitstavatele loodusobjektidele, kus eesmärgiks on metsis või kalakotkas.

Praeguste andmete kohaselt ei paikne ühtegi must-toonekure ega kalakotka pesa Kaldsihi sihtkaitsevööndis. Arvestades, et varem on need liigid rajanud pesasid ka kaitseala teistesse piirkondadesse, säilib võimalus, et kaitsekorra jätkumisel ehitavad nad pesad uuesti sellesse sihtkaitsevööndisse. Jahipidamis- ja liikumispiirangu kehtestamine Kaldsihi sihtkaitsevööndis annab nii metsisele, must-toonekurele kui ka kalakotkale võimaluse häirimatuks pesitsuseks.

Kaitsealal on lubatud sõidukiga ja maastikusõidukiga sõitmine teedel (ehitusseadustiku § 91 lõike 1 tähenduses). Sõidukiga (liiklusseaduse § 2 punkti 73 tähenduses) ja maastikusõidukiga (liiklusseaduse § 2 punkti 36 tähenduses) sõitmine väljaspool teid on lubatud järelevalve- ja päästetöödel, kaitseala kaitse korraldamise ja valitsemisega seotud töödel, kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel, poollooduslike koosluste hooldamis- ja taastamistöödel ning kaitse-eeskirjaga lubatud töödel, sh metsatöödel. Need erisused tulenevad osaliselt LKS § 30 lõikest 3. Poollooduslike koosluste hooldamis- ja taastamistööde ning piiranguvööndis metsatööde tegemiseks tehakse samuti erisus, sest need tegevused ei ohusta kaitse-eesmärgiks olevaid väärtusi oluliselt, vaid pigem aitavad kaasa nende saavutamisele (poollooduslike koosluste säilitamine). Ehitusseadustiku mõistes on kõik teed rajatiseid ja nendel liiklemisel tuleb lisaks arvestada liiklusseaduses sätestatud erisustega. Timmase looduskaitsealale jääb märgi ja niiskeid kasvukohatüüpe, mida võib kahjustada sõidukitega ja maastikusõidukitega sõitmine väljaspool teid.

Telkimine ja lõkke tegemine on lubatud kohas, mis on kaitseala valitseja nõusolekul selleks ette valmistatud ja tähistatud. Lõkke tegemine on lubatud ka põllumajandus- ja metsatöödel ning kraavide hoiutöödel. Ettevalmistatud telkimis- ja lõkkekohad on mõeldud kaitseala külastajatele ning nende asukoha valikul saab kaitseala valitseja kontrollida, et kaitsealal asuvate loodusväärtuste soodsat seisundit ei kahjustataks. Kooskõlastamata lõkke- ja laagrikohad on suureks tuleohuallikaks ning nendega kaasneb sageli prahistamine, reostus ja pinnasekahjustused. Maa kasutamise seotud töödel lubatakse lõket teha, et võimaldada

näiteks raiejääkide põletamist. Poollooduslike koosluste taastamistöodel ja metsamajandustöödel tehakse lõket tavaliselt kevadel, sügisel või talvel, kui lõkke tegemisega kaasnevad ohud kaitsealale on minimaalsed.

2.5.3. Tegevuste kooskõlastamine kaitseala valitsejaga

Tegevused, mis on keelatud ilma kaitseala valitseja nõusolekuta, on määratud vastavalt LKS § 14 lõikele 1. Kaitsealal ei ole lubatud ilma kaitseala valitseja nõusolekuta muuta katastriüksuse kõlvikute piire ja sihtotstarvet, koostada maakorralduskava ja teha maakorraldustoimingud, kehtestada detail- ja üldplaneeringut, anda ehitisluba ja projekteerimistingimusi, lubada ehitada ehitusteatise kohustusega või ehitusloakohustuslikku ehitist, sealhulgas lubada püstitada või laiendada paadisilda, rajada uut veekogu, mille pindala on suurem kui viis ruutmeetrit, kui selleks ei ole vaja anda vee erikasutusluba või ehitisluba või nõusolekut ehitusteatise kohustusega ehitise ehitamiseks, ja jahiulukeid lisasööta.

Kaitseala valitseja ei kooskõlasta tegevust, mis kaitse eeskirja kohaselt vajab kaitseala valitseja nõusolekut, kui see võib kahjustada kaitseala kaitse-eesmärgi saavutamist või kaitseala seisundit. Kui tegevust ei ole kaitseala valitsejaga kooskõlastatud või tegevuses ei ole arvestatud kaitseala valitseja kirjalikult seatud tingimusi, mille täitmisel tegevus ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärgi saavutamist või kaitseala seisundit, ei teki isikul, kelle huvides nimetatud tegevus on, vastavalt haldusmenetluse seadusele õiguspärast ootust sellise tegevuse õiguspärasuse osas.

Praktikas on tingimuste esitamine kõige enam kasutatav võte, millega välditakse kaitsealadel majandustegevuse kahjustavat mõju. Enamasti ei keelata tegevust, mis on kaitse-eeskirjas lubatud kaitseala valitseja nõusolekul, vaid püütakse kaalutusõiguse kaudu leida lahendusi, kus tegevus loodusväärtusi ei kahjusta, ühitades looduskaitse ja arenguhuvid.

2.5.4. Sihtkaitsevöönd

2.5.4.1. Sihtkaitsevööndi eesmärgid

Sihtkaitsevööndi kaitseriim on vajalik kaitseala eesmärkide saavutamiseks ja loodusväärtuste säilitamiseks. Sihtkaitsevööndi kaitseriim võimaldab tagada metsakoosluste loodusliku arengu.

Timmase looduskaitsealal asuvad Kaldsihi, Metsa ja Marja sihtkaitsevöönd. Kaldsihi sihtkaitsevööndi kaitse-eesmärk on kaitsta II kategooria kaitsealust liiki metsist ning tema elu- ja pesituspaika ning tagada elupaigatüübi vanad loodusmetsad areng ja taastumine loodusliku protsessina. Metsa sihtkaitsevööndi kaitse-eesmärk on tagada metsisele, kalakotkale, jõekarbile ja rohe-vesihobule sobilike elupaikade säilimine ning elupaigatüübi vanad loodusmetsad areng ja taastumine loodusliku protsessina, elupaigatüüpide niiskuslembesed kõrgrohustud ja lamminiidud taastamine ja mitmekesisuse säilitamine ning elupaigatüübi jõed ja ojad kaitse. Marja sihtkaitsevööndi kaitse-eesmärk on elupaigatüübi vanad loodusmetsad areng ja taastumine loodusliku protsessina.

2.5.4.2. Lubatud tegevused sihtkaitsevööndis

Sihtkaitsevööndis on lubatud olemasolevate ehitiste hooldustööd, välja arvatud kraavide ja maaparandussüsteemide hoiutööd, mis on lubatud kaitseala valitseja nõusolekul.

Ehitusseadustiku alusel on ehitise inimtegevuse tulemusel loodud ja aluspinnasega ühendatud või sellele toetuv asi, mille kasutamise otstarve, eesmärk, kasutamise viis või kestvus võimaldab seda eristada teistest asjadest. Kaitse-eeskirjaga ei keelata olemasolevate ehitiste hooldustöid, kuna nende korrashoidmine ei ohusta kaitseala kaitseväärtusi. Sihtkaitsevööndis on ehitistest teada vaid teed ja rajad, mille korrashoidmine võimaldab inimestel ligipääsu metsasaadustele ja loodusväärtustega tutvumiseks. Kraavide ja maaparandussüsteemide hoiutööde puhul on tehtud erand: reguleeritud on mõlemad, sest maaparandusseaduse tähenduses on maaparandussüsteem maatulundusmaa kuivendamiseks ja niisutamiseks ning keskkonnakaitseks vajalike ehitiste kogum, mis on kantud maaparandussüsteemide registrisse. Maaparandussüsteemide registri järgi jääb Timmase looduskaitsealale Vagula metsakuivendussüsteem. Kraavide eraldi välja toomine on oluline, sest kaitsealale jääb veel kraave, mis ei ole praegu Vagula metsakuivenduse osaks märgitud, sest sellega (nt puhastamine setetest) võib muuta ümbritsevate elupaikade veerežiimi. Kraavide ja maaparandussüsteemide hoiutööd on lubatud vaid kaitseala valitseja nõusolekul, et kaitseala valitsejal jääks võimalus sõltuvalt objekti asukohast, kasutatavast tehnoloogiast ning muudest töö asjaoludest langetada kaalutletud otsus.

Sihtkaitsevööndis on lubatud kuni 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine. Rohkem kui 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine on lubatud üksnes kaitseala valitseja nõusolekul. Määrusega reguleeritakse sihtkaitsevööndis rahvaüritusi nii ettevalmistatud kui ka ettevalmistamata kohas, kuna muidu oleks LKS § 30 lõike 2 punkti 6 kohaselt rahvaürituste korraldamine keelatud. Ettevalmistatud rahvaürituse kohti praegu kaitsealale ei jää, kuid kuna kaitsekord võimaldab neid rajada, reguleeritakse mõlemat olukorda. Arvestades kaitseala loodusväärtusi on liigse tallamiskoormuse vältimiseks põhjendatud nõue kooskõlastada tegevus kaitseala valitsejaga, kui rahvaüritusel osaleb üle 50 inimese. Koostöö aitab vältida tallamistundlike alade kahjustumist. Vähem kui 50 osalejaga rahvaürituse korral on senise praktika kohaselt tallamiskoormus talutavas piires ja seetõttu väikesemahulisi rahvaüritusi ei kitsendata, et vältida ebaproportsionaalselt ranget piirangut.

Sihtkaitsevööndis on kaitseala valitseja nõusolekul lubatud rajatiste püstitamine kaitseala tarbeks. Timmase LKA on küll väikese külastuskoormusega, kuid on äärmiselt oluline suunata kaitseala külastajaid kõrge kaitseväärtusega paikadest eemale, kus nad kaitseväärtusi ei ohusta. Seda on võimalik teha kvaliteetsete tähistega, infotahvlitega. Inimeste suunamiseks ja muuks kaitseala kaitse korraldamise ja valitsemise tarbeks on kaitseala valitseja nõusolekul lubatud rajatiste püstitamine. Hoonete rajamist sihtkaitsevööndisse ei lubata, kuna hoonete kasutamisega kaasneks eelkõige kaitsealuste liikide häirimine, metsa- või niiduelupaigatüüpide kahjustamine või hävitamine.

Kaitseala valitseja nõusolekul on sihtkaitsevööndis lubatud veerežiimi taastamine. Sihtkaitsevööndi metsi läbib mitu kuivenduskraavi, mis on mõjutanud elupaigatüüpide veerežiimi. Mõned kraavid ei täida küll enam oma eesmärki, kuid on ka toimivaid kuivenduskraave, mille sulgemine loodusliku veerežiimi taastamiseks on kaitseala valitseja nõusolekul lubatud. Praegu teadaolevalt vajadus kraavide sulgemiseks puudub, kuid selle ilmnmisel jätab kaitse-eeskiri selleks võimaluse.

Kaitseala valitseja nõusolekul on sihtkaitsevööndis lubatud kaitsealuste liikide elutingimuste säilitamiseks vajalik tegevus. Praeguseks ei ole selgunud, millisel määral puistu harvendamine, kraavide sulgemine jms aitab kaasa metsise elutegevusele. Praegu uuritakse nende tegevuste mõju ulatust. Oluline on lubada liigi elutingimuste säilitamiseks vajalikku tegevust, et pärast uuringuid ja nende tulemuste selgumist oleks võimalik teha vajalikke töid. Kaitsealuste liikide

elutingimuste säilitamiseks vajaminevate tegevuste lubamisega on võimalik parandada ka kalakotkale sobilike elupaikade seisundit, kalakotka puhul vajaduse korral näiteks harvendada pesapuu ümber olevat metsa.

Metsa sihtkaitsevööndisse jääb lisaks poollooduslikke kooslusi, mille taastamiseks, säilimiseks ning arengu tagamiseks on vajalik mõõdukas inimõju (võsa likvideerimine, niitmine ja niite koristamine või karjatamine). Praegu on kaitsealale jäävad poollooduslikud kooslused kehvast seisusest ning vajavad taastamist, et suurendada liigilist koosseisu ning seeläbi kogu kaitseala looduslikku mitmekesisust.

2.5.4.3. Keelatud tegevused sihtkaitsevööndis

Sihtkaitsevööndis on keelatud majandustegevus ja loodusvarade kasutamine. Vastavalt majandustegevuse seadustiku üldosa seadusele on majandustegevus iga iseseisvalt teostatav, tulu saamise eesmärgiga püsiv tegevus, mis ei ole seadusest tulenevalt keelatud. Tegevus, mille suhtes on kehtestatud teatamis- või loakohustus, loetakse samuti majandustegevuseks ka juhul, kui selle eesmärk ei ole tulu saamine. Seega kõik kaitse-eeskirja kaitsekorra üldpõhimõtete peatükis või sihtkaitsevööndi peatükis reguleeritud tegevused, mis on määrusega lubatud või lubatud kaitseala valitseja nõusolekul ja mida tehakse tulu saamise eesmärgiga, ning tegevused, mis on lubatud või lubatud kaitseala valitseja nõusolekul ja millega kaasneb teatamis- või loakohustus, on kaitseala sihtkaitsevööndis lubatud majandustegevus.

Sihtkaitsevööndid hõlmavad metsaala, kus on inventeeritud elupaigatüüp vanad loodusemetsad, mille soodsa seisundi tagamiseks on vajalik tagada metsa looduslik areng. Raiete vältimisega suureneb nendes puistutes lamapuidu osakaal, arenevad uued kooslused ning selle tulemusel suureneb looduslik mitmekesisus.

2.5.4.4. Vajalikud tegevused sihtkaitsevööndis

Sihtkaitsevööndi poollooduslike koosluste ja rohumaade aladel on nende ilme ja liigikoosseisu tagamiseks vajalik niitmine või loomade karjatamine. Kaitseala poollooduslikud kooslused asuvad tervenisti Metsa sihtkaitsevööndis. Sihtkaitsevööndi eesmärk on ala looduslike ja poollooduslike koosluste säilitamine. Poollooduslikud kooslused on tsoneeritud Metsa sihtkaitsevööndisse. Kuigi Metsa sihtkaitsevööndi eesmärk on lisaks poollooduslikele kooslustele ka metsade ning metsise ja kalakotka kaitse, siis ei ohusta poollooduslike koosluste taastamine ja hooldamine metsaelupaikade säilimist ja arenemist loodusliku protsessina. Kaitseala valitsejal on õigus esitada nõudeid poollooduslike koosluste hooldamiseks ja taastamiseks nii, et see ei kahjustaks metsaelupaiku ega häiriks kaitse-eesmärgiks olevate lindude pesitsust. Niidualad on praegu võsastunud ning nende piir ei ole igal pool selgelt tuvastatav, kuid samas ei saa poollooduslike kooslusi taastada vanade loodusemetsade arvelt, vaid ainult aladel, mis on inventeeritud poollooduslikeks kooslusteks. Siinkohal ongi Keskkonnaametil võimalus seada tingimusi.

Pärast poollooduslike koosluste taastamist peab edaspidine hooldamine toimuma kas niitmise ja niite koristamise või vähemalt karjatamise tulemusel (vajaduse korral tuleb servaaladelt võsa likvideerida), sest vaid nii on võimalik säilitada olemasolevat ning arendada välja poollooduslikku kooslust, millel on suur liigiline mitmekesisus.

2.5.5. Piiranguvöönd

2.5.5.1. Piiranguvööndi eesmärgid

Piiranguvöönd on kaitseala osa, mis ei kuulu sihtkaitsevööndisse. Timmase looduskaitsealal asub Timmase piiranguvöönd ning selle kaitse-eesmärk on kaitsta metsade elurikkust ja kaitsealuste liikide elupaiku. Piiranguvööndisse on hõlmatud metsamajandusest tugevamini mõjutatud ja fragmenteerunud metsamassiiv, kus loodusemetsaliikide elupaiku on vähe. Samas moodustab see metsaosas sihtkaitsevööndile olulise puhervööndi, lisaks on see toitumisala metsisele ja kalakotkale.

2.5.5.2. Lubatud tegevused piiranguvööndis

Piiranguvööndis on lubatud majandustegevus.

Määrusega reguleeritakse piiranguvööndis ainult ettevalmistamata kohas toimuvaid rahvaüritusi, kuna LKS § 31 lõike 2 punkti 11 kohaselt puudub õigus reguleerida neid ettevalmistatud kohas. Looduskaitsealadest tulenevalt on piiranguvööndis lubatud korraldada rahvaüritust ettevalmistatud kohas. Kuni 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine selleks ettevalmistamata kohas on kaitse-eeskirjaga lubatud, kuid rohkem kui 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine selleks ettevalmistamata kohas on lubatud üksnes kaitseala valitseja nõusolekul. Arvestades kaitseala loodusväärtusi, on liigse tallamiskoormuse vältimiseks põhjendatud nõue kooskõlastada kaitseala valitsejaga rahvaüritus, mis korraldatakse väljaspool ettevalmistatud kohta. Koostöö tulemusel saab vältida tallamistundlike alade kahjustumist (nt III kaitsekategooria taimeliigi leiukoht). Vähem kui 50 osalejaga rahvaürituse korral on senise praktika kohaselt tallamiskoormus talutavas piires ja seetõttu väikesemahulisi rahvaüritusi ei kitsendata.

Kaitseala valitseja nõusolekul on piiranguvööndis lubatud rajatiste püstitamine kaitseala tarbeks. Timmase LKA asub Võru linnale küllaltki lähedal ning seda külastatakse eelkõige marja- ja seenehooajal. Oluline on inimesi informeerida kaitsealal paiknevatest väärtustest, et vähendada teadmatusest tulenevaid õigusrikkumisi. Selleks tuleb aga kõige käidavamatesse kohtadesse paigaldada kvaliteetsed infotahvlid. Tähiste ja infotahvlite paigaldamiseks ja muuks kaitseala kaitse korraldamise ja valitsemise tarbeks on kaitseala valitseja nõusolekul lubatud rajatiste püstitamine. Hoonete rajamist piiranguvööndisse ei lubata. Timmase looduskaitseala on pikkade traditsioonidega metsamaa, kus puudub inimasustus. Hoonete ehitamisega kaasneks traditsioonilise metsamaa ja mitmele liigile sobiliku elupaiga osaline või täielik hävitamine.

Looduskaitsealad keelab piiranguvööndis uuendusraied, kui kaitse-eeskirjaga ei sätestata teisiti. Eelkõige tehakse seda siis, kui piirangud on vajalikud koosluse või kaitsealuse liigi säilimiseks. Timmase piiranguvööndis on lubatud uuendusraie vaid kaitseala valitseja nõusolekul. Kaitseala valitseja nõusolek on vajalik, et jätta kaitseala valitsejale õigus seada looduskaitsealade isendikaitse sätetele (LKS § 55) tuginedes lisatingimusi kaitse-eesmärgiks seatud väärtuste säilitamiseks (nt määrata kaitsealuse liigi kasvukohas ala, mis tuleb jätta raiumata).

Uuendusraietest on kaitseala valitseja nõusolekul piiranguvööndis 1. septembrist 31. jaanuarini lubatud aegjärgne raie ja häilraie kuni 2 ha suuruse langina ning lageraie 1 ha suuruse langina. Kõikide raiete ajaline piirang 1. veebruarist 31. augustini on vajalik sihtkaitsevööndites

pesitsevate kalakotka ja metsise häirimise vähendamiseks mängu- ja pesitsusajal ning poegade eest hoolitsemise perioodil. Lageraiet lubatakse ennekõike seepärast, et anda võimalus metsa majandamiseks kuusikutes, kus tulenevalt metsaseadusest on turberaie keelatud. Lageraiet on mõistlik lubada ka teistes levinud metsakooslustes, kuna lageraiega luuakse paremad tingimused metsa uuendamiseks. Lageraie lubamine on oluline ka hall-lepikute majandamiseks, sest arvestades hall-lepiku lühikest eluiga, ei ole seal turberaie otstarbekas.

Lageraie langi suuruseks on määratud 1 ha ja turberaie (aegjätkne raie ja häilraie) suuruseks 2 ha, et leevendada uuendusraiate mõju metsamaastiku fragmenteerumisele (killustamata metsamaa võimaldab liikidel paremini levida) ja maastikuilmele, samuti selleks, et vältida metsa vanuselise struktuuri olulist nihkumist nooremate metsade poole. Vastavalt LKS §-le 31 võib piiranguvööndis seada raielangi suurusele metsaseadusest erinevaid piiranguid, kui need on vajalikud koosluse või kaitsealuse liigi säilimiseks. Lubatud raielangi suurusele on seatud piirangud võrreldes metsaseaduses lubatud suurima raielangi pindalaga, sest Timmase piiranguvööndis ei ole suurepinnaline lageraie kooskõlas kaitse-eesmärgiga, mis puudutab kompaktselt metsamassiivi säilimist. Lisaks suurendavad lagedad alad kõrvalasuvate puistute tuulemuruohtu, mis võib ohtu seada sihtkaitsevööndis asuva kalakotka pesapuu. Metsise kaitse tegevuskavas hinnatakse lageraiet metsise elupaikades suureks ohuteguriks, mistõttu ohustab palju isolatsiooni jäämine ja eelistatud elupaikade killustumine. Metsisekuked aktsepteerivad ümber mängupaikade ainult väikesi lageraielange, mis ei põhjusta metsade killustumist. Pärast lageraiet kahaneb oluliselt või kaob mustika puhmarinne, millest tulenevalt on metsanoorendikke peetud pesakondadele sobimatuteks toitumispaikadeks.

Turberaie langi pindala ei tohi olla suurem kui 2 ha, sest siis on häiringute mõju minimaalne. Sellega hoitakse ära suurte, liikidele ebasobilike lankide teket. 2 ha on piisavalt suur lank, et tagada metsade looduslik uuenedamine – kõrvalasuvate metsade mõju on veel piisavalt suur. Suuremate lankide puhul ei uuene lank looduslikult nii efektiivselt, mistõttu peab taastamisse sekkuma inimene, mis omakorda viib paigast ära loodusliku tasakaalu.

Turberaie liikidest ei ole lubatud veerraie, mille korral raiutakse uuendamisele kuuluvas metsas puud langi servast lageraie korras korduvate raiejärkudena mitte rohkem kui puistu kõrguse laiuselt, lagedaks raiutud riba kõrval raiutakse järelkasvu olemasolu korral üksikpuud või häilud puistu kõrguse laiuselt. Veerraie koos lageraiega piirnevatel eraldistel tekitab olukorra, kus lagedaks raiutud ala võib olla raiutava veeru võrra suurem kui lageraie korras lubatud 1 ha. Suured lageraielangid, mis põhjustavad metsa fragmenteerumist, sunnivad metsiseid otsima uut mängu- ja toitumisala. Seega suurendaks veerraie lubamine koos lageraiega metsa killustumist sellisel määral, mis läheks vastuollu kaitse-eesmärgiga.

Raiete tegemisel tuleb säilitada kogu piiranguvööndis üle 60 aasta kaalutud keskmise vanusega metsa osakaalu vähemalt 50%. Selle piirangu on välja pakkunud eksperdid metsise kaitse tegevuskavas ja see on vajalik, sest piiranguvööndi metsad on metsisele mäguaegseks elupaigaks (sh toitumisala). On leitud, et vanametsa osakaalu langemisel alla 50% mängud kaovad. Metsis on väga tundlik oma elupaikade metsastruktuuri ja eluruumi maastiku struktuuri muutuse suhtes. Metsise mängupaiga ümber metsaala killustumine ja vana metsa osakaalu vähenemine põhjustab mänguasarukonna elupaiga vähenemist ja isaslindude arvu vähenemist või mängu hävimist. Mängivate isaslindude arv mängupaigas sõltub sellest, kui palju leidub metsisele sobivat vana metsa (vanemat kui 60 aastat) 1 km raadiuses mängupaiga ümber. On oluline, et mängu ümbritsev ala, kus paiknevad isaslindude territooriumid, oleks terviklik metsaala. Vähemalt 80-aastaste metsade osakaal peaks olema üle 25% ja vähemalt 100-aastaste metsade osa üle 10%. Kuna kaitseala sihtkaitsevööndite pindala on piisav, et kaitsta suurt osa

metsise toitumispaiku, siis muid piiranguid (nt raielankide vahele tuleb jätta üle 60 aasta vanust puistut vähemalt 100 m laiuse ribana) piiranguvööndis sätestada ei ole vaja. Lisaks metsisele aitab vanema metsa osakaalu säilitamine ja säilikuude jätmine kaasa metsade bioloogilise mitmekesisuse säilimisele, jätkusuutlikule arengule ning tagab soodsad tingimused ka teistele kaitsealustele liikidele.

Elustiku mitmekesisuse säilitamiseks jäetakse raielangile hektari kohta alles kasvavaid puid, nende osi või langenud puid tüvepuidu kogumahuga vähemalt 15 tihumeetrit. Säilikuud koristamisele ei kuulu ja jäävad metsa alatiseks. Alles jäetavad puud valitakse eri puuliikide esimese rinde suurima diameetriga puude hulgast, eelistades kõvalehtpuid, mände ja haabasid, samuti eritunnustega nagu põlemisjälgedega, õõnsuste, tuuleluudade või suurte okstega puid. Eriilmelised puud (ja eri puuliigid) pakuvad eri liikidele piisavalt mitmekesiseid esmaseid elupaiku raietele järgnevatel aastatel.

Kõik raied on keelatud ajavahemikul 1. veebruarist 31. augustini. Sellel ajavahemikul toimuvad metsamajanduslikud tegevused häirivad kaitsealal pesitsevaid metsist ja kalakotkast rohkem kui tavalised juhukülastused. Metsamajanduslike töödega kaasneb paratamatult suurem müra ja raiete tulemusel muutub või kaob liigile vajalik elupaik.

2.5.5.3. Keelatud tegevused piiranguvööndis

Piiranguvööndis on lisaks kaitse-eeskirja §-s 6 loetletud tegevustele keelatud uue maaparandussüsteemi rajamine, maavara kaevandamine, puhtpuistute kujundamine ja energiapuistute rajamine.

Samuti on piiranguvööndis keelatud biotsiidi, taimekaitsevahendi ja väetise kasutamine, kuna üks kaitseala kaitse-eesmärkidest on väärtuslike elupaikade kaitse ja nende säilitamine võimalikult looduslikena. Biotsiidi, taimekaitsevahendi ja väetise kasutamine mõjutab oluliselt ala looduslikku seisundit.

Uue maaparandussüsteemi rajamine ja maavara kaevandamine on keelatud, kuna need tegevused muudaksid oluliselt kaitseala veerežiimi ning ohustaksid kaitse-eesmärgiks olevate elupaigatüüpide ja liikide säilimist. Energiapuistute ja puhtpuistute rajamine vähendab looduslikku mitmekesisust.

3. Menetluse kirjeldus

Timmase looduskaitseala kaitse-eeskirja avalik väljapanek toimus 24. aprillist 8. maini 2017. a Keskkonnaameti Võru kontoris ning Rõuge ja Võru Vallavalitsustes. Teade kaitse-eeskirja avaliku väljapaneku kohta ilmus 22. aprillil 2017. a üleriigilise levikuga ajalehes Õhtuleht ja kohalikus ajalehes Võrumaa Teataja. Väljaandes Ametlikud Teadaanded ilmus kaitse-eeskirja eelnõu avalikustamise teade 20. aprillil 2017. a. Samuti avaldati teade Keskkonnaameti kodulehel.

Looduskaitseaduse §-s 9 sätestatud kaitse alla võtmise menetluse käigus saadeti teade kaitse-eeskirja eelnõu avalikustamise kohta Rõuge ja Võru Vallavalitsustele, Võru maavalitsusele ning Riigimetsa Majandamise Keskusele kui kaitsealal paiknevate kinnisasjade omaniku

esindajale. Kirjas tehti ühtlasi looduskaitseseaduse § 9 lõike 4 punkt 3 alusel ettepanek arutada asja ilma avaliku aruteluta.

Avalikustamise käigus arvamusi ja ettepanekuid ei esitatud.

4. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõu koostamisel on arvestatud EÜ Nõukogu direktiiviga 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku taimestiku ja loomastiku kaitse kohta (EÜT L 206, 22.07.1992, lk 7–50).

EÜ Nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ ehk loodusdirektiivi artikli 2 lõike 1 kohaselt on nimetatud direktiivi eesmärk looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitsmisega kaasa aidata bioloogilise mitmekesisuse säilimisele EL liikmesriikide territooriumil. Loodusdirektiivi artikli 3 lõigete 1 ja 2 kohaselt luuakse Euroopa ökoloogiline võrgustik Natura 2000, mille loomisse annab panuse iga liikmesriik võrdeliselt sellega, millisel määral leidub tema territooriumil loodusdirektiivis nimetatud looduslike elupaigatüüpe ja liikide elupaiku.

Vabariigi Valitsuse 5. augusti 2004. a korralduse nr 615 „Euroopa Komisjonile esitatav Natura 2000 võrgustiku alade nimekirj” lisa 1 punkti 2 alapunktiga 438 on Natura 2000 võrgustiku loodusalaks esitatud Timmase loodusala, mis hõlmab Timmase looduskaitseala. Seetõttu tuleb Timmase looduskaitsealal tegevuste kavandamisel hinnata selle mõju kaitse-eesmärkidele, arvestades Natura 2000 võrgustiku alade kohta kehtivaid erisusi.

Timmase loodusala on esimest korda kinnitatud Natura 2000 võrgustiku alaks Euroopa Komisjoni 12. detsembri 2008. a otsusega 2009/94/EÜ, millega vastavalt nõukogu direktiivile 92/43/EMÜ võeti vastu boreaalses biograafilises piirkonnas asuvate ühenduste tähtsusega alade esimene ajakohastatud loetelu (teatavaks tehtud numbriga K(2008) 8046 all, ELT L 10, 13.02.2009, lk 13). Viimati ajakohastati boreaalse biogeograafilise piirkonna loodusalade nimekirja Euroopa Komisjoni 3. detsembri 2014. a otsusega 2015/73/EL, millega võeti vastavalt nõukogu direktiivile 92/43/EMÜ vastu boreaalses biogeograafilises piirkonnas asuvate ühenduse tähtsusega alade kaheksas ajakohastatud loetelu (teatavaks tehtud numbriga C(2014) 9092 all, ELT L 18, 23.01.2015, lk 485–695).

Pärast määruse jõustumist tehakse Euroopa Komisjonile ettepanek muuta Timmase loodusala piire, mis viiakse vastavusse Timmase looduskaitseala ja Rõuge jõe hoiuala piiriga.

5. Määruse mõju ja rakendamiseks vajalikud kulutused

Määruse mõju on positiivne loodus- ja elukeskkonnale, aidates looduskeskkonna säilitamisega kaasa inimeste põhivajaduste ja elukvaliteedi tagamisele. Määrus aitab paremini tagada piirkonna metsaelupaikade ja liikide kaitset. Kehtestatav kaitsekord arvestab ala eesmärgiks olevate väärtuste kaitse vajadusi ja selle rakendamine tagab nende säilimise.

Uue kaitse-eeskirja kehtestamine aitab kaasa rahvusvaheliste kohustuste täitmisele, seega on mõju välissuhetele positiivne. Looduse mitmekesisuse ehk elurikkuse säilitamise ja suurendamise vajaduse sätestavad nii Euroopa 2020 kui ka Ressursitõhusa Euroopa tegevuskava. Sellest tulenevalt on elurikkuse vähenemise peatamiseks ja taastamiseks kinnitatud EL elurikkuse strateegia aastani 2020 (KOM(2011)2441), mis seab liikmesriigile konkreetsed ja mõõdetavad eesmärgid elurikkuse (liikide ja elupaikade seisundi)

parandamiseks aastaks 2020. Kinnitatav õigusakt toetab otseselt nende eesmärkide saavutamist.

Timmase looduskaitseala on juba riikliku kaitse all, mistõttu puudub määruse jõustumisel oluline mõju sotsiaalvaldkonnale, riiklikule julgeolekule, majandusele, regionaalarengule ning riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse korraldusele.

Planeeringud tuleb kooskõlla viia kehtestatud õigusaktidega. Seega mõjutab määruse kehtestamine ka kehtestatud planeeringuid. Teadaolevalt vastuolusid kehtivate planeeringutega ei ole, mistõttu oluline mõju selles küsimuses puudub.

Eelnõu avalikustamise käigus saadeti kohalikele omavalitsustele ja maaomanikele arvamuse avaldamiseks eelnõu materjalid. Looduskaitseaduse § 9 lõike 71 punktide 3 ja 4 järgi on avalikustamise üks eesmärk saada menetlusosalistelt neile teadaolevaid andmeid, mis võivad olla seotud käesoleva eelnõuga.

Vastavalt maamaksuseaduse (edaspidi *MaaMS*) §-le 4 kaasneb määruse jõustumisega kohaliku omavalitsuse maamaksutulude mõningane vähenemine. *MaaMS* § 4 lõike 3 kohaselt hakkab maamaksusoodustus kehtima kaitse-eeskirja jõustumisele järgneva aasta 1. jaanuaril. *MaaMS* § 4 lõike 1 punkti 1¹ kohaselt kaitsealade sihtkaitsevööndi maalt maamaksu ei maksta ja § 4 lõike 2 kohaselt looduskaitseaduse §-s 31 sätestatud piiranguvööndi maalt makstakse maamaksu 50% maamaksumäärast. Kaitseala tsoneeringu muutumisega (peamiselt sihtkaitsevööndi laiendamise tõttu piiranguvööndi arvelt) väheneb Rõuge vallal maamaksust saadav tulu umbes 127 eurot ja Võru vallal 187 eurot.

Poollooduslike koosluste hooldamiseks on võimalik taotleda poollooduslike koosluste hooldamise toetust. Timmase looduskaitsealal on inventeeritud ligikaudu 11 ha poollooduslikke kooslusi. Toetuse määr 1 ha niiskuslembeste kõrgrohustute hooldamisel on 2017. aasta seisuga 173 eurot. Kuna alale poollooduslikke kooslusi ei lisandu, siis selles osas riigi kulud ei suurene.

Natura 2000 alal asuva erametsamaa kohta on õigus taotleda toetust sihtkaitsevööndisse jääval alal 110 eurot hektari kohta ja piiranguvööndisse jääval alal 60 eurot hektari kohta aastas. Timmase looduskaitseala jääb tervenisti riigimaale ning seega ei kaasne riigile määruse kehtestamisega lisakulutusi.

Vastavalt looduskaitseaduse §-le 20 võib riik kokkuleppel kinnisasja omanikuga omandada kinnisasja, mille sihtotstarbelist kasutamist ala kaitsekord oluliselt piirab, kinnisasja väärtusele vastava tasu eest. Timmase looduskaitseala on tervenisti riigimaal ning seega ei teki riigieelarvest maa omandamise kulud.

Timmase looduskaitseala kaitsekorra uuendamisega arvatakse piiranguvööndi arvelt sihtkaitsevööndisse riigimetsa ca 60 ha. Vastavalt RMK arvutustele vähendab range kaitse Võrumaal puidukasutuse tulu keskmiselt 100 eurot hektari kohta aastas. Kuna piiranguvööndi metsade majandamine oli ka varem kitsendatud, oli majanduspiirangutega metsade kavandatav raiemaht ligikaudu 1/10 majandusmetsa lankide keskmisest. Eelnevat arvestades väheneb iga-aastane metsamajanduslik tulu Timmase looduskaitsealal kaitsekorra uuendamisega umbes 600 euro võrra aastas.

Määruse jõustumine ei too kaasa uute organisatsioonide moodustamist.

6. Määruse jõustumine

Määrus jõustub kümnendal päeval pärast Riigi Teatajas avaldamist.

7. Määruse vaidlustamine

Määruse üldkorraldusele ehk haldusakti tunnustele vastavat osa on võimalik vaidlustada, esitades halduskohtumenetluse seadustikus sätestatud korras kaebuse halduskohtusse. Määruses on üldkorralduse regulatsioon suunatud asja (kinnistu) avalik-õigusliku seisundi muutmisele, hõlmates eelkõige asja kasutamist ja käsutamist reguleerivaid sätteid. Seega vastavad määruses üldkorralduse tunnustele sätted, millest tulenevad kinnisasja omanikule või valdajale õigused ja kohustused on konkreetse kinnisasjaga tihedalt seotud ning puudutavad kinnisasja kasutamist või käsutamist. Halduskohtumenetluse seadustiku § 46 lõike 1 kohaselt võib tühistamiskaebuse esitada 30 päeva jooksul kaebajale haldusakti teatavaks tegemisest arvates ja sama paragrahvi lõike 5 kohaselt kaebuse haldusakti õigusvastasuse kindlakstegemiseks kolme aasta jooksul haldusakti andmisest arvates.

8. Eelnõu kooskõlastamine

Eelnõu on kooskõlastatud teiste ministeeriumitega eelnõude infosüsteemi EIS kaudu. Ministeeriumid on kooskõlastanud eelnõu vaikimisi. Vabariigi Valitsuse reglemendi § 7 lõike 4 kohaselt, kui kooskõlastaja ei ole sama paragrahvi lõigetes 1–3 sätestatud tähtaja jooksul eelnõu kooskõlastanud või jätnud seda põhjendatult kooskõlastamata, loetakse eelnõu kooskõlastatuks.

Jüri Ratas
Peaminister

Siim Kiisler
Keskkonnaminister

Heiki Loot
Riigisekretär